

О. Б. Цісінська, Ю. Ю. Кміть

Діяльність сільських громад прикордонних територій в реалізації проектів соціально-економічного розвитку

Охарактеризовано діяльність сільських громад прикордонних територій при підготовці, написанні та реалізації проектів, спрямованих на соціально-економічний розвиток власного регіону. Визначено та проаналізовано основні проблемні питання функціонування селищних і сільських рад та їх населених пунктів. Проведено аналіз активності сільських громад в рамках реалізації міжнародних проектів. Окреслено основні завдання щодо ефективної діяльності та поглиблення взаємодії в рамках підготовки, написання та реалізації міжнародних та транскордонних проектів.

Ключові слова: сільські громади, напрямки діяльності сільських громад, міжнародні та транскордонні проекти

Проблеми, які існують сьогодні в сільській місцевості, потребують нового підходу до їх вирішення. Основні з наявних проблем, що турбують населення сільських поселень, проявляються у застарілій, енергоємній та неефективній системі комунального обслуговування потреб сільського населення, неадекватній наявним потребам матеріально-технічній базі освітніх, медичних та інших закладів соціальної інфраструктури, відсутності вуличного освітлення, налагодженої системи вивозу твердих побутових відходів тощо.

Лише за допомогою активної підтримки місцевих громад та реалізації їх власних ініціатив можливий розвиток сільських територій, а ключовим його елементом є фінансування. Українська законодавча база не передбачає виділення належної фінансової чи матеріальної допомоги на розвиток цих територій, і особливо у цьому контексті страждають гірські та прикордонні території. Внаслідок цього, територіальні громади, в свою чергу, не можуть являти себе повноцінними господарями своєї території.

Перевагою сільських поселень прикордонних територій, що межують з країнами – членами Європейського Союзу, є можливість вирішити питання фінансування їх розвитку за допомогою різноманітних міжнародних та транскордонних програм та проектів.

Мета статті. Охарактеризувати діяльність сільських громад прикордонних територій в реалізації проектів соціально-економічного розвитку шляхом визначення основних проблемних питань територій та проведення аналізу активності даних громад у реалізації міжнародних та

© О. Б. Цісінська, Ю. Ю. Кміть, 2013.

транскордонних проєктів. Окреслити основні завдання щодо ефективної діяльності та поглиблення взаємодії в рамках підготовки, написання та реалізації міжнародних та транскордонних проєктів.

Застій в головних напрямках соціально-економічного росту території (охороні здоров'я, освіті, заходах збереження енергії на місцевому рівні, захисті навколишнього середовища та інших, таких як: благоустрій громадських місць, ремонт вулиць, доріг, забезпечення пасажирських перевезень тощо) не дає ефективно розвиватися сільським місцевостям.

Для цього варто визначити та представити структуру загальних проблем прикордонної території селищних, сільських рад та населених пунктів в них у відсотковому еквіваленті на прикладі Яворівського району Львівської області, у системі місцевого самоврядування якого знаходяться 4 селищні та 31 сільські ради (рис. 1).

Найбільші проблеми в населених пунктах даного регіону існують в напрямку екології, або навколишнього середовища. Туди, зазвичай, входять проблеми з вивозу твердих побутових відходів, відсутність централізованого водозабезпечення, очисних споруд та каналізаційних мереж.

Наступною проблемою сіл та селищ є відсутність генеральних планів населених пунктів. Через недостатнє фінансування з бюджету ради та великі затрати часу на їх виготовлення, органи місцевого самоврядування не мають можливості їх затвердити. Згідно вимог законодавства України

Рис. 1. Структура загальних проблем територій селищних, сільських рад та населених пунктів в них на прикладі Яворівського району Львівської області (Складено за [1])

[2] без генерального плану неможливо виділити земельну ділянку під будівництво житлового чи не житлового фонду.

Одним із проблемних напрямків сільських територій є охорона здоров'я – потреба у будівництві та / або капітальному ремонті амбулаторій, фельдшерсько-акушерських пунктів, забезпеченні матеріально-технічною базою даних установ та ін.

Для культурного розвитку в сільській місцевості варто відновити або побудувати будинки культури, бібліотеки та ін.

Щодо освітнього напрямку, то ситуація тут проблематична внаслідок відсутності навчально-виховних дошкільних закладів, потреби капітального ремонту шкіл, а також їх будівництві.

Схожа ситуація спостерігається в інших населених пунктах прикордонних регіонів країни, що межують з країнами – членами Європейського Союзу.

Для створення сприятливих соціально-економічних умов проживання на конкретній території, її населенню, для реалізації власних ініціатив і потреб, варто об'єднуватися в організації, які будуть офіційно зареєстровані як: орган місцевого самоврядування, об'єднання громадян, благодійна організація, орган самоорганізації населення, агенція регіонального / місцевого розвитку, що здійснюватимуть свою діяльність на території своєї сільської чи селищної ради. Також вони можуть бути створенні у вигляді ініціативної групи, яка уповноважена буде представляти інтереси громад. Статус таких організацій має носити характер неприбутковості.

Порядок утворення та діяльності таких об'єднань в Україні визначається Законами України «Про громадські об'єднання» та «Про органи самоорганізації населення». Стаття 1 Закону України «Про громадські об'єднання» визначає громадське об'єднання, як добровільне об'єднання фізичних осіб та / або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів. Громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація або громадська спілка [3].

Громадська організація (ГО) – це також об'єднання фізичних осіб. Тому представлення в такій структурі місцевого бізнесу та місцевої влади можливе лише опосередковано. Представники бізнесу та влади можуть входити в організацію як фізичні особи-громадяни. В контексті участі представника влади, як засновника чи члена ГО, з'являються різноманітні домисли щодо «чистоти» чи безсторонності такої діяльності [4].

Агенції регіонального / місцевого розвитку — це інституції, які утворюються в певних регіонах (на обласному, районному та місцевому

рівнях) та, в основному, зосереджують свою увагу на проблемах та досвіді цих територій, з метою сприяння використання їх внутрішнього потенціалу.

Відмінність агенцій чи організацій, що займаються розвитком сіл прикордонних регіонів України, полягає у можливості координації програм міжнародної технічної допомоги, спрямованих на розвиток регіонального та транскордонного співробітництва.

Більшість таких структур спрямовують свою діяльність на розвиток, який є бажаний для місцевої громади та органів влади, які її представляють. Тому вона може бути різноманітною: соціальною, економічною, творчою, культурною, духовною та іншою. Завдання, що ставлять перед собою організації залежать від того, в яке русло спрямовують свою діяльність, і які цілі при тому переслідують [5].

Активність створення організацій в селищних та сільських радах почала спостерігатися з початком реалізації проекту ПРООН «Місцевий розвиток – орієнтований на громаду» у червні 2005 року, коли Система Організації Об'єднаних Націй в Україні та український уряд підписали Рамкову програму допомоги для України. Керуючись загальними стратегічними рамками, агенції ООН разом з урядом України почали координувати програми, розробляти об'єднані ініціативи та плани на 2006-2010 роки [6].

При створенні будь-якої інституції, яка має на меті сприяння розвитку територіальної громади, передує ініціатива однієї чи кількох осіб. Відповідно до їх досвіду чи знань обирається організаційно-правова форма (рис. 2) майбутньої організації, виходячи з таких позицій: звільнення від оподаткування діяльності; можливість отримання фінансування з благодійних внесків, спонсорської допомоги, міжнародної технічної допомоги та інших джерел; можливість надавати різноманітні оплачувані послуги громадянам, бізнесу, органам влади; намагання залучити до своєї діяльності владу, бізнес та ширші кола суспільства; бажання бути незалежним у своїй діяльності.

В межах української частини Карпатського Єврорегіону найбільш поширеною організаційно-правовою формою існування організацій в селах є громадська організація, яка дає можливість зберегти незалежність у своїх діях та виборі напрямів роботи, а також оптимізувати витрати шляхом отримання пільг з оподаткування. Велику частку у створенні організацій та виборі організаційно-правової форми займає благодійний фонд.

Найбільша активність створення громадських організацій спостерігається в Закарпатській області, а в Івано-Франківській області поши-

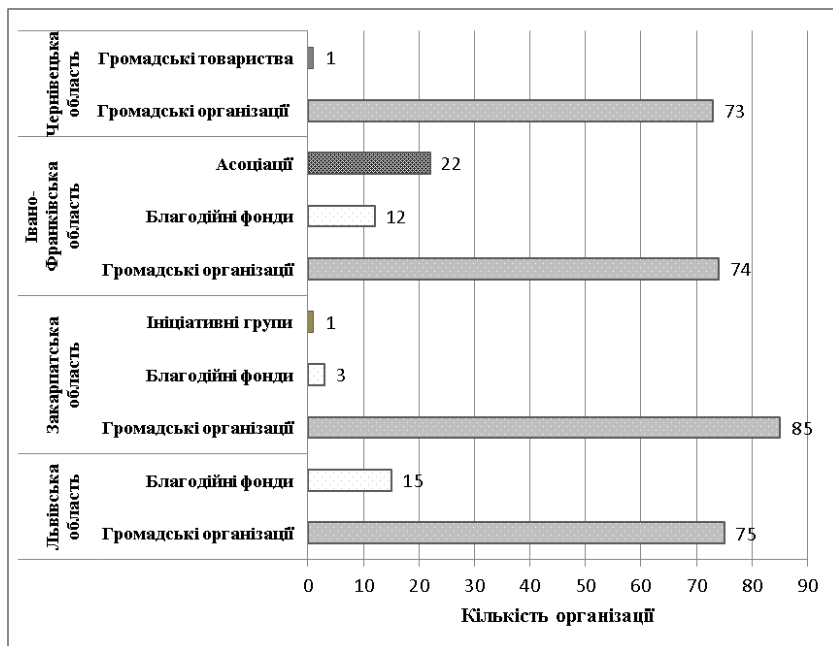

Рис. 2. Структура створення об'єднань за організаційно-правовою формою в межах української частини Карпатського Євросерегону (Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська та Чернівецька області) (Складено за даними Програми ПРООН «Місцевий розвиток – орієнтований на громаду» 1 та 2 фази)

реними інституціями є асоціації. Така тенденція особливо спостерігається в двох районах даної області.

Після етапу створення організації настає етап практичної реалізації власних повноважень та створення комфортних умов для проживання на конкретній території. Для цього представники організацій мають залучати ресурси з усіх можливих джерел, що сприятиме ефективній реалізації власних повноважень.

Законодавство України визначає декілька джерел формування коштів для інституцій сільського населення, а саме: бюджети місцевого самоврядування та позабюджетні джерела, до яких належать добровільні внески фізичних та юридичних осіб, а також інші надходження, що не заборонені законом.

Якщо кошти, які надаються із бюджету органу місцевого самоврядування, мають цільове призначення і не можуть бути використані

органами самоорганізації населення для фінансування діяльності, що не пов'язана з виконанням власних та делегованих повноважень, то залучені позабюджетні кошти можуть використовуватись на вирішення нагальних проблем, розвиток території, навчання представників комітетів, вирішення соціальних проблем тощо [7].

Пошук джерел та можливостей залучення додаткових фінансових ресурсів у діяльність об'єднання громадян є основним завданням цієї організації.

Для цього варто брати участь у різноманітних всеукраїнських, міжнародних та транскордонних конкурсах проектів та програм, що націлені на розвиток сільських територій.

На даний час оголошено Всеукраїнський конкурс проектів та програм розвитку місцевого самоврядування на 2014 рік [8; 9]. Для цього, створені сільськими громадами організації мають можливість спільно з органами місцевого самоврядування змагатись за державне фінансування проектних пропозицій, що спрямовані на розвиток відповідних територій. Така діяльність дає можливість залучати жителів у розвитку своєї території та вирішувати важливі проблеми і потреби конкретної території, в межах якої діє громадське об'єднання чи орган самоорганізації населення.

Найбільш масштабним проектом в країні, який мобілізував населення за останні роки, можна вважати проект ПРООН «Місцевий розвиток – орієнтований на громаду». Загальною його метою є створення сприятливого середовища для сталого соціально-економічного розвитку на місцевому рівні шляхом самоорганізації та соціальної активізації громад, розроблення та впровадження невеликих за обсягом громадських ініціатив у всіх областях країни. Даний проект поділений на дві фази, участь в яких можна брати громадам по декілька разів. На прикладі прикордонних областей України, що входять в українську частину Карпатського Єврорегіону (Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська та Чернівецька області) представлено кількість громад – учасників даного проекту (рис. 3).

Найбільша активність по кількості реалізованих мікропроектів у першій фазі спостерігається у сільських громад Закарпатської області, а в другій – Івано-Франківської області.

Пріоритетними сферами виконання мікропроектів в рамках даного конкурсу є енергозбереження (заміна вікон, дверей, заміна системи тепlopостачання), охорона здоров'я, комунальне водопостачання і захист навколишнього середовища. На рис. 4 представлено структуру мікропроектів першої та другої фази за сферами їх виконання у

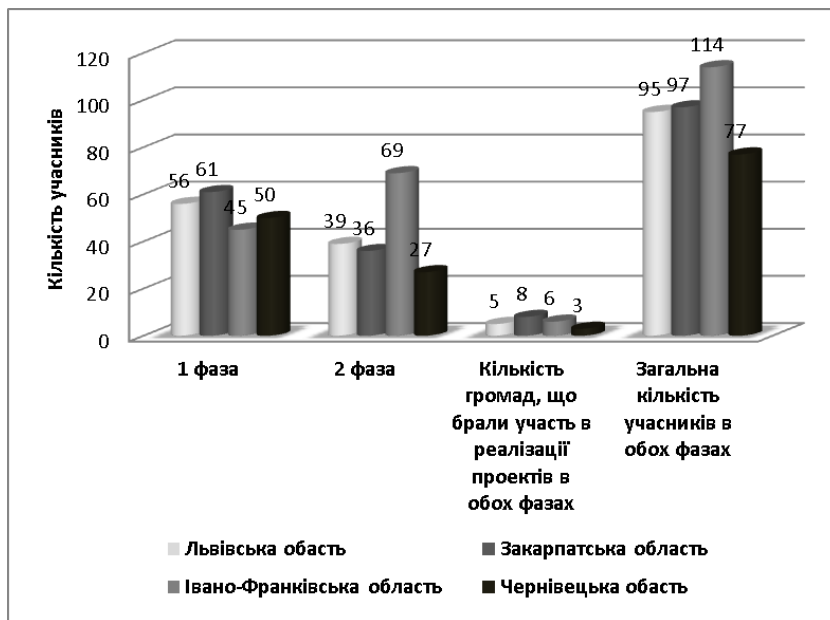

Рис. 3. Учасники двох фаз проекту ПРООН «Місцевий розвиток – орієнтований на громаду» західних прикордонних областей України в межах української частини Карпатського Єврорегіону (Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська та Чернівецька області) (Складено за даними Програми ПРООН «Місцевий розвиток – орієнтований на громаду» 1 та 2 фази)

західних прикордонних областях України в межах української частини Карпатського Єврорегіону.

У всіх представлених областях найбільше коштів було виділено на виконання мікропроектів у сфері енергозбереження, при чому в першій та другій фазі. Наступною сферою в рейтингу, на розвиток якої отримали фінансування мікропроекти сільських територій, була охорона здоров'я. Кошти зазвичай йшли на ремонт та відкриття нових фельдшерсько-акушерських пунктів, забезпечення матеріально-технічною базою цих закладів та ін. Третя сфера, на яку було виділено значну суму коштів, – це водопостачання.

Згідно експертних опитувань координаторів даного проекту, основними проблеми, що виникали під час його реалізації, можна назвати низьку активність сільських громад (рис. 5), несвоєчасну підготовку звітів про використання коштів Європейського Союзу, відсутність

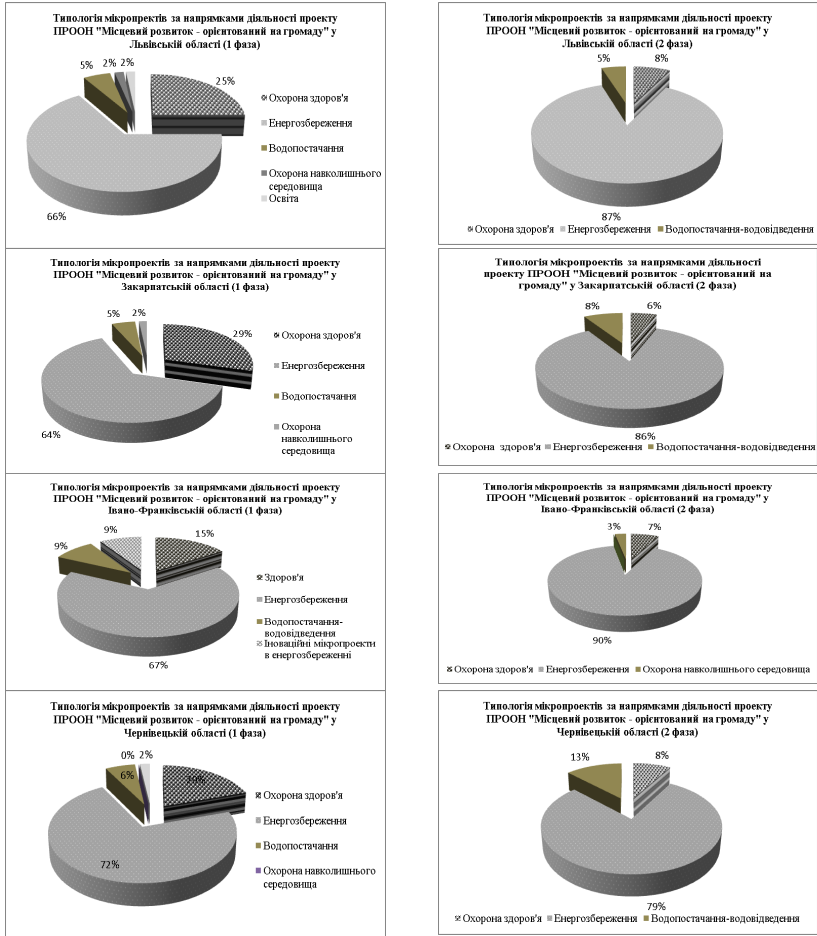

Рис. 4. Типологія мікропроектів за напрямками діяльності проекту ПРООН «Місцевий розвиток – орієнтований на громаду» західних прикордонних областей України в межах української частини Карпатського Єврорегіону (Складено за даними Програми ПРООН «Місцевий розвиток - орієнтований на громаду» 1 та 2 фази

Рис. 5. Структура активності громад в реалізації мікропроектів у програмі ПРООН «Місцевий розвиток – орієнтований на громаду» західних прикордонних областей України в межах української частини Карпатського Єврорегіону (Складено за даними Програми ПРООН «Місцевий розвиток – орієнтований на громаду» 1 та 2 фази)

допомоги громадам з боку органів місцевої влади, вирішення громадами більшої частини проблем самостійно (реєстрація організацій громад, написання мікропроектів та проектно-кошторисної документації тощо), відсутність районних ресурсних центрів, які б надавали консультативну, методичну допомогу під час впровадження мікропроектних пропозицій та підготовки звітів про використання коштів.

Проаналізувавши співвідношення загальної кількості організацій, утворених сільськими та селищними громадами до загальної кількості сільських та селищних рад в представлених регіонах, які могли брати участь в даному проекті, та з різних причин цього не робили, бачимо низьку активність сільських громад до реалізації даної програми для отримання коштів на розвиток своєї території.

Сільські громади прикордонних районів західних областей України, що межують з країнами Євросоюзу мали б брати найактивнішу участь у грантових проектах (рис. 6). Це дозволило б зарекомендувати створену ними організацію на високому рівні для подальшої діяльності в співпраці з іноземними партнерами та реалізації проектів в рамках транскордонного співробітництва.

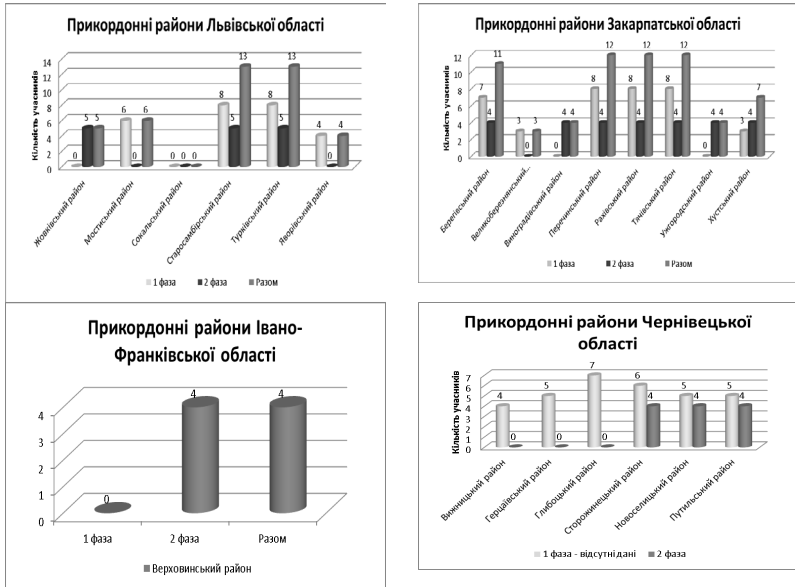

Рис. 6. Структура активності сільських громад в реалізації мікропроектів у програмі ПРООН «Місцевий розвиток – орієнтований на громаду» у прикордонних районах західних прикордонних областей України в межах української частини Карпатського Єврорегіону (складено за даними Програми ПРООН «Місцевий розвиток – орієнтований на громаду» 1 та 2 фази)

Активність сільських громад в прикордонних районах не висока, а в деяких – зовсім відсутня. Згідно експертної оцінки, причини відсутності активності проявляються у небажанні займатися такою роботою, відсутності кваліфікаційних працівників, відсутності інформації та ін.

Асоціація органів місцевого самоврядування «Єврорегіон Карпати – Україна» у 2013 році оголошувала Конкурс мікропроектів громад у рамках проекту «Карпатська мережа підтримки розвитку місцевих громад», за фінансової підтримки програми Фінського Фонду Місцевого Співробітництва на 2013 рік (період реалізації проекту: травень 2013 року – квітень 2014 року). До участі в конкурсі запрошувалися представники організацій громад, органів самоорганізації населення,

громадських організацій, об'єднань співвласників багатоквартирних будинків та ініціативних груп громадських активістів, що розташовані на території сільських і селищних рад.

Мета даного конкурсу – сприяння підтримки ініціатив громад у сфері місцевого розвитку, відстоювання власних прав та групових інтересів у взаємовідносинах з органами державної влади та місцевого самоврядування, постачальниками соціальних, житлово-комунальних та інших послуг.

Цільовими регіонами конкурсу було обрано Самбірський район Львівської області, Великоберезнянський район Закарпатської області та Богородчанський район Івано-Франківської області [10].

В рамках конкурсу передбачалися: 3 семінари-презентації, де учасників конкурсу було ознайомлено з самим конкурсом та представлено вимоги до нього, 3 консультаційні проекти-семінари, де було проведено навчання з питань написання проектів. Найактивнішим організаціям, що представляли сільські громади було проведено 3 навчальні семінари, де предметом навчання було оформлення документаційної частини проекту.

Сума грантової підтримки кожного мікропроекту – 25000 гривень. Кошти гранту покривали до 50% його вартості. Решту вартості проекту (50%) становив внесок від громади або інших джерел. Але існує проблема пасивності сільських громад, що не дозволяє повністю використовувати їм надані можливості (рис. 7).

Активність громад із кожним наступним етапом конкурсу зменшувалась, а результатом стало подання лише 29 проектних заявок, з яких: з Самбірського району – 11, з Великоберезнянського – 10, а Богородчанського – 8, на загальну суму 1 803 603,40 грн., з них обсяг фінансування Асоціації – 658 905,60 грн.

Переможцями Конкурсу мікропроектів громад стали: Самбірський район – 6 громад, Великоберезнянський район – 4 громади та Богородчанський район – 4 громади. Також було затверджено 10 резервних проектів.

Основними напрямками проектів були: освіта, охорона здоров'я, заходи збереження енергії на місцевому рівні, культура, навколишнє середовище та інші напрямки (облаштування дитячих майданчиків, благоустрій громадських місць тощо) [11].

Підсумовуючи діяльність сільських громад в реалізації міжнародних проектів, націлених на розвиток територій, варто звернути увагу на їх активність під час реалізації двох вище перелічених проектів (рис. 8).

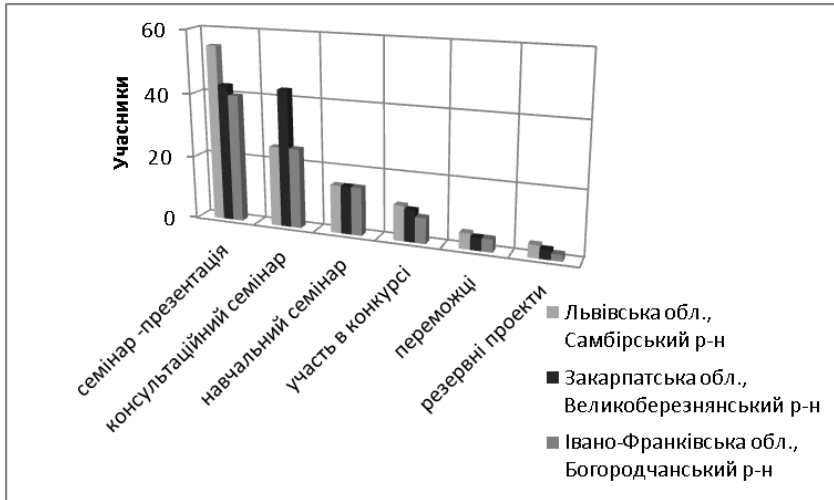

Рис. 7. Структура активності громад в рамках проекту «Карпатська мережа підтримки розвитку місцевих громад» (Складено на основі звітної діяльності АОМС «Єврорегіон Карпати – Україна»)

На рис. 8 представлено співвідношення кількості учасників проекту ПРООН «Місцевий розвиток – орієнтований на громаду» (2 фази) до загальної кількості сільських та селищних рад району та співвідношення загальної кількості учасників, що брали участь в обох проектах ПРООН «Місцевий розвиток – орієнтований на громаду» (2 фази) та «Карпатська мережа підтримки розвитку місцевих громад». Найактивнішим учасником проектів у першому і другому випадку був Самбірський район Львівської області. Хоча така активність становить лише 1/3 частину сільських та селищних громад району. В обох випадках дуже пасивним районом виявився Великоберезнянський район Закарпатської області.

Згідно експертного опитування «Про стан існуючого досвіду співпраці суб'єктів регіонального менеджменту в рамках транскордонного співробітництва вздовж західного кордону України», що було проведено ГО «Інститут транскордонного співробітництва та європейської інтеграції», можна зробити висновок про певну активність у реалізації сільськими громадами вищеперелічених прикордонних областей в міжнародних та транскордонних проектах.

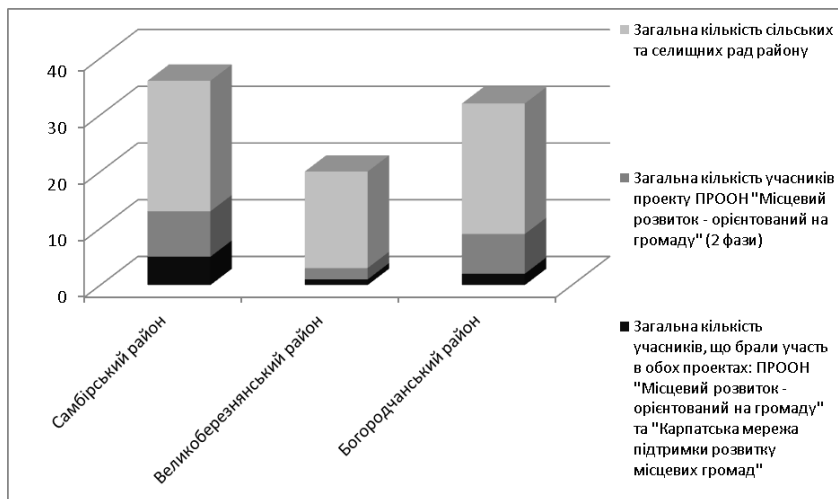

Рис. 8. Структура активності сільських громад в реалізації міжнародних проєктів: ПРООН «Місцевий розвиток – орієнтований на громаду» (2 фази) та «Карпатська мережа підтримки розвитку місцевих громад» (за даними Програми ПРООН «Місцевий розвиток – орієнтований на громаду» 1 та 2 фази та на основі звітної діяльності АОМС «Євро регіон Карпати – Україна»)

Щодо роботи над міжнародними проєктами, то вище зазначався перелік проєктів та активність в них сільських громад. В роботі над транскордонними проєктами сільські громади пасивні, окрім Закарпатської області (декілька громадських організацій селищ міського типу беруть участь у їх реалізації). Організації, що не беруть участь у реалізації таких проєктів, в опитуванні зазначають такі основні причини: відсутність інформації по проєктах; відсутність партнера; відсутність досвіду; мовний бар'єр та відсутність коштів на дофінансування.

Об'єднання громад селищ міського типу Закарпатської області, які брали участь у реалізації транскордонних проєктів виділяють такі найбільші проблеми з якими зіштовхнулися при їх підготовці: обмеження інформації про оголошення конкурсу; труднощі при заповненні аплікаційної форми; непрозорість процесу визначення переможців конкурсу; мовний бар'єр.

В ході реалізації транскордонних проєктів найбільші труднощі були пов'язані з: недостатньою кількістю коштів з резервів державного чи місцевого бюджету на дофінансування проєктів; розбіжностями в

нормативно-правових актах країн, що регулюють транскордонне співробітництво; бар'єрною функцією кордону (митний режим, візи і т. д.)

Чинниками, що спричиняють невдачі (провали) транскордонного проекту під час конкурсу опитувані вважають: недостатній рівень кваліфікації менеджерів проекту; відсутність підтримки в реалізації проектів зі сторони органів влади; відсутність допомоги у правильності написання проектної документації для реалізації проекту; непрозорість процесу визначення переможців конкурсу; призупинення дофінансування проекту однією з його сторін; непорозуміння між партнерами проекту.

Об'єднанням громадян сільських громад варто звернути увагу на всі можливі програми, що націлені на соціально-економічний розвитку їх територій і брати активну участь у реалізації, незважаючи на всі невдачі, труднощі чи перешкоди.

Список використаних джерел

1. Довідка про виконання Програми соціально-економічного та культурного розвитку Яворівського району на 2013 рік (протягом 10 місяців 2013 року) від 06.12.2013 № 4062.
2. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 16.10.2013 / Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3038-17>.
3. Закон України «Про громадські об'єднання» від 11.08.2013 / Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.
4. Цисинская О. Б. Взаимодействие институтов различных общественных групп региона как предпосылка интеграции в мировую экономику: опыт Украины. Теоретические и прикладные исследования социально-экономических систем в условиях интеграции России в мировую экономику: Материалы II Международной заочной научно-практической конференции (1 ноября 2013 г.) / О. Б. Цисинская. – Тюмень : Тюменский государственный университет, 2013. – 998 с. (С. 189-193).
5. Цісінська О. Б. Роль агенції регіонального та місцевого розвитку прикордонних регіонів України у транскордонній співпраці. Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 3–5 вересня 2013 року / О. Б. Цісінська ; за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : СумДУ, 2013. – 220 с. – С. 96-97.
6. Про ПРООН в Україні. / Офіційний сайт програми розвитку ПРООН «Місцевий розвиток орієнтований на громаду громаду – 2». – Режим доступу : <http://cba.org.ua/ua/about/about-undp>.
7. Фінансові можливості розвитку ОСН / Офіційний сайт порталу Громадський простір. – Режим доступу : <http://www.civicua.org/news/view.html?q=2158071>.

8. Оголошення про проведення у 2014 році Всеукраїнського конкурсу проектів та програм розвитку місцевого самоврядування / Офіційний сайт Державного фонду сприяння місцевому самоврядуванню в Україні. – Режим доступу : <http://municipal.gov.ua/articles/show/menu/66>.
9. Методичні рекомендації щодо підготовки проектів та програм розвитку місцевого самоврядування (з урахуванням дистанційного навчання учасників всеукраїнського конкурсу проектів та програм розвитку місцевого самоврядування). – Київ, 2014. – Режим доступу : <http://municipal.gov.ua/articles/show/menu/66>.
10. Інформаційний бюлетень Конкурсу мікропроектів громад у рамках проекту «Карпатська мережа підтримки розвитку місцевих громад» / Асоціація органів місцевого самоврядування «Єврореґіон Карпати – Україна», 2013 рік.
11. Карпатська мережа підтримки розвитку місцевих громад / Офіційний сайт Асоціації органів місцевого самоврядування «Єврореґіон Карпати – Україна». – Режим доступу: <http://euroregionkarpaty.com.ua>.

Цисинская О.Б., Кмить Ю.Ю. Деятельность сельских общин пограничных территорий в реализации проектов социально-экономического развития.

*Охарактеризована деятельность сельских общин приграничных территорий при подготовке, написании и реализации проектов, направленных на социально-экономическое развитие своего региона. Определены и проанализированы основные проблемные вопросы функционирования поселковых и сельских советов и их населенных пунктов. Проведен анализ активности сельских общин в рамках реализации международных проектов. Определены основные задачи по эффективной деятельности и углубления взаимодействия в рамках подготовки, написания и реализации международных и трансграничных проектов.
Ключевые слова: сельские общины, направления деятельности сельских общин, международные и трансграничные проекты.*

Tsisinska O.B., Kmit Y.Y. Activity of the rural communities in border areas in the realization of projects of socio-economic development.

*This article describes the activities of village communities in the border areas in preparation, writing and realization of projects, aimed at social-economic development of their region. Main problem issues of functioning of village councils and their settlements are defined and analyzed. Analysis of activity of village communities in the realization of international projects was conducted. Main objectives for efficient activity and deepening of cooperation at the preparation, writing and realization of international and trans-border projects are outlined.
Key words: village communities, directions of activity of village communities, international and cross-border projects.*